

УВОДНА РИЈЕЧ ПРЕДСЈЕДНИКА ОРГАНИЗАЦИОНОГ
ОДБОРА СКУПА ДР МИЈАТА ШУКОВИЋА, ВАНРЕДНОГ
ЧЛАНА ЦРНОГОРСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И
УМЈЕТНОСТИ

Уважени научници и стручњаци,
Другарице и другови,

I

Отварам југословенски научни скуп посвећен разматрању теме: **СТОГОДИШЊИЦА ОПШТЕГ ИМОВИНСКОГ ЗАКОНИКА ЗА КЊАЖЕВИНУ ЦРНУ ГОРУ**. Отварам скуп на којем се, као и на сваком спомен-дану и при сваком спомен-чињењу, укрштају историја и савременост. Скуп који се одржава у Цетињу — граду који је, са околином, био друштвена лабораторија из које је и у којој је изњедрен Општи имовински законик, који је био друштвена радионица филозофског, етичког правног и језичког стварања Општег имовинског законика; који се одржава у Црној Гори, чије је име пронио широм свијета, заједно са својим горостасним земљаком — Горским вијенцем, и Општи имовински законик.

У име Организационог одбора за припрему овог научног скупа, захваљујем учесницима скупа што су се одазвали позиву да судјелују у његовом раду, да својим креативним судјеловањем у научној анализи и вредновању Општег имовинског законика допринесу употпуњавању досадашњих чињеничних и теоријско-правних знања о њему, о резултатима његове примјене и његовој улози, мјесту и значењу у оновременом учвршћењу и модернизацији црногорске државе, у историјским црногорским кретањима, као и превредновању или кориговању оних до сада усвојених оцјена и закључака за које се, на основу истраживањима откривених нових чињеница, утврди да не изражавају праву и пуну истину.

Захваљујем нарочито писцима реферата, који су својим трудом и резултатима исказаним у рефератима, створили солидну подлогу за научну расправу о теми скупа.

Посебно и са нагласком захваљујем проф. др Вернеру Ци-мерману, из Швајцарске и магистру Макоти Такахасију, са Универзитета у Кјоту, старој и вишевјековној државној и културној престоници географски далеког Јапана, који својим рефератима и учешћем на овом скупу дају драгоцен допринос сагледавању садржајног утицаја Општег имовинског законика и његовог писца на развој правне мисли и законодавне усмјерености у Швајцарској и Јапану онога времена. Желим да боравком у СФРЈ себе обогате и са корисним и са пријатним, да се обогате спознајом и осјећањем љепоте у нашој земљи које виде и осјете, и новим сазнањима о предмету скупа, о нашим људима, њиховим напорима и достигнућима.

II

Дужност ми је да у овој уводној ријечи кажем основне мотиве одржавања научног скупа ради разматрања одређене теме, да започнем, изазовно, проблематизирање теме и да тиме, у суштини, отворим и подстакнем расправу. Ту своју дужност извршавам сљедећим казивањем:

Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору створен је прије више од 100 година. Од његовог настанка написане су бројне студије и расправе о његовим изворима, начину његове израде, о његовој концепцији и садржини, о његовом језику.

Као позитивни законодавни акт, Општи имовински законик је престао да важи прије више деценија. Већ, дакле, припада историји, као позитивни правни пропис.

Па ипак, и савремена генерација научника и стручњака има задатак да, са видика савремених знања и примјеном савремених мјерила, и даље, продубљено изучава и научно обрађује: изворе, начин израде, концепцију и садржај Општег имовинског законика; филозофију и етику садржине у њему; његов значај у прошлости, посебно за успостављање правног поретка, настајање процесних института и настанак модерног правосуђа у Црној Гори, за развој правне мисли, правне културе, за цивилизацијску изградњу и учвршћавање црногорске државе; његове поруке и инспирације значајне и у садашњости, посебно за подизање јасноће правног изказа и прецизног правног уређивања односа.

На то садашњу генерацију научника и стручњака обавезује више чињеница. Међу њима су и ове:

а) Општи имовински законик је, по свим домаћим и страним научним судовима, ранијим и садашњим, монументално ре-

мек дјело, правничко и културно, етичко и језичко. То је дјело које је издигнуто на највећу правну висину времена у коме је створено, у којем је у широкој сфери сложених имовинских односа, прецизним правним изразом, одређен садржај правде, правичности, једнакости, законитости и начин његовог институционално-правног обезбјеђења и заштите. То је дјело које је својим квалитетом и монументалношћу допринијело чињеничној основи која је подлога пјесничком стиху: „Та велика мала Црна Гора”.

Дјело са таквим квалитетима, његова концепција и садржај, његове идеје вриједности, његови принципи и институти, његова етика и језик, јесу и морају бити, и у садашњости и још дуго у будућности, драгоцен извор за нова знања, нове инспирације и подстицаје.

То обавезује да Општи имовински законик и све што је повезано са њим, буде и у садашњости предмет продубљених истраживања и разматрања.

б) Недовољно су, до сада, научно истражени и обрађени непосредна примјена Општег имовинског законика у пракси и његов утицај на законодавно регулисање друштвених односа у Црној Гори у току двије деценије након његовог ступања на снагу, посебно на законодавно успостављање процесних принципа, правила, института, процесне правне лексике и на отварање процеса успостављања модерног правосуђа. Без већег степена научне обраде ове двије тематске цјелине, не могу се научно цјеловито оцијенити стварно дејство, стварни ефекти Општег имовинског законика, а без тога се не може извести ни потпуна оцјена о његовом стварном значају у ондашњим црногорским токовима.

То обавезује да се чине нови научни напори да се ова два обрађивачка сегмента више и продубљеније научно истраже и обраде. Обавезу појачава чињеница да досадашњи научни резултати наговјештавају да се у првим деценијама примјене Општег имовинског законика одвијао снажан „сукоб између партикуларистички оријентисаног обичајног права и модерних начела ОИЗ, који је изазивао недоумице и неспоразуме” и да је Општи имовински законик био „угаони камен стварања законодавства Црне Горе, који је нарочито утицао на настајање процесних института, отворио простор за настајање модерног правосуђа” и опредијелио, у не малој мјери, њихову садржину.

в) Народ Црне Горе је неколико вјекова живио без правних регула у сфери имовинских односа. Црна Гора је, у читавом том периоду, била позната „више као војнички табор него организована и правно уређена држава”. Цијењена је готово једино по храбрости у борби за своју независност. По јунаштву испољаваном употребом оружја. Она је једва и знала за постојање законодавства у свијету.

Доношењем и почетком примјене Општег имовинског законика у Црној Гори почиње период цивилизацијског налога да „умукне свачија воља, а да се чује само воља закона” и цивилизацијске обавезе да се спорови у области имовинских односа решавају доследном примјеном „законског наређења, не гледајући ни ко је ко, ни како се ко зове, ни кога је рода ни племена, нити који положај заузима, ни којим се крстом крсти или се уопште не крсти” — што је изричито захтијевао и наложио тадашњи носилац врховне власти у црногорској држави књаз Никола Петровић, у објави ступања на снагу Општег имовинског законика. Са њим у Црној Гори почиње успостављање и остваривање правно-политичког начела законитости, начела историјски вриједног, у пуној мјери цивилизацијског, у садашњости и сагледивој будућности врло значајног. Њиме су створене и правне претпоставке за конституисање модерног судства у Црној Гори, судства достојног узвишеном демократском принципу владавине закона. Са њиме је отпочео и духовни препород црногорског друштва на подручјима правне свијести и улоге државе и започео период успостављања правног ограничавања органа власти, самосталности и независности судова.

Ове чињенице је историја утврдила.

Оне обавезују науку и струку да потпуније и цјеловитије него што је учињено до сада истраже и научно оцијене допринос Општег имовинског законика стварању правног темеља настајања Црне Горе као правне државе, као оновременски модерне државе, и њеном сврставању у ред модерно правно уређених држава у Европи, те да тиме отклоне досадашњу празнину у садржају студија и расправа о дејству, значењу и значају Општег имовинског законика изазаван имовинскоправног и законодавног подручја.

г) У досадашњим научним радовима о Општем имовинском законнику доминира оцјенски закључак да су народни обичаји једини извор, темељ и садржајна граница Општег имовинског законика.

Валтазар Божишић, писац Општег имовинског законика, међутим, написао је: у писању Општег имовинског законика „имао сам пред очима” не само „оригиналне елементе земље којој је законик намијењен” већ и „облике и мишљења што владају у теорији, законодавности и пракси земаља које већ имају грађански законик”.

До сада нема, међутим, комплекснијег и продубљеног научног сагледавања и садржине принципа и института Општег имовинског законика у ширем контексту, до ондашње културне историје Јужних Словена, ондашњих правних и социјално-политичких теорија и законодавних достигнућа у области имовинског права тадашњих и правно развијенијих европских земаља.

Њихов утицај на садржајна обликовања принципа, института и концепције Општег имовинског законика још није научно цјеловито истражен и обогаћен. Није цјеловито научно истражен и обрађен ни утицај Општег имовинског законика на развој правне мисли и законодавства изван Црне Горе.

Тај задатак је и даље актуелан и обавезујући, не само због недовољне научне истражености и обрађености означених утицаја, већ и због тога што резултати већ научно, више узгредно, истражених и обрађених означених утицаја, садрже наговјештаје који обавезују да се чине нова научна истраживања.

Утврђивање пуне истине о означеном утицају изван обичајних садржаја на обликовање принципа и укупне садржине Општег имовинског законика неће и не може умањити историјску истину о значају обичаја као његовог извора, вриједност његову као аутентичне творевине, нити умањити вишеструки значај анкете која је претходила његовој изради. Она ће увијек, без обзира на обим утицаја других садржаја, остати замашни стваралачки чин и драгоцјено историјско свједочанство о тадашњем друштву Црне Горе, о његовом друштвеном бићу, о његовим схватањима, о његовој структури.

д) Досадашњи научни и стручни радови о садржају Општег имовинског законика, сагледани у контексту цјелине научних радова о ондашњој црногорској стварности, откривају да Општи имовински законик није „преузео” цјелину ондашњих обичаја из области имовинских односа примјењиван на подручју Црне Горе. Његовим ступањем на снагу, укинута је обавеза примјене не малог броја обичаја који су били различити „од села до села”.

Неки од обичаја, који су претежно економског карактера, нијесу просто „преузети”, већ су у извјесној мјери модификовани, на линији, не само њиховог прилагођавања процесима својственим грађанском друштву у настајању већ и прилагођени концепцији самог законика у цјелини.

Недостају, међутим, поуздани истраживачки налази о принципима селекције обичаја који су „преузети” у Законик и оних који нијесу „преузети”, као и чињенично утемељени научни налази зашто су једни обичаји преузети, а зашто други нијесу.

Није довољан одговор на ова питања само констатовање да су „ступањем црногорског друштва на пут изградње грађанског друштва превазиђени неки обичаји”. Није довољан не само због своје очигледне општости него и зато што је, како се констатује у научним и стручним радовима, продужено поштовање и примјена у пракси појединих обичаја који нијесу уграђени у Законик.

ђ) Неспорно је да је Валтазар Богишић — син Црној Гори сусједне дубровачке регије, професор Универзитета из удаљене Одесе, научник врхунског свјетског домета у свом времену — писац Општег имовинског законика, творац његове узорне пра-

вне јасноће и прецизности, његове језичке љепоте и филозофско-правне лудности. Његова радиност, његов ум и умијеће, створили су Општи имовински законик. То оправдава означавање овог законика и именом „Богишићев законик”, под којим именом је такође познат у Црној Гори и у литератури.

Међутим, упркос његовог врсног и великог ума и умијећа, Општи имовински законик не би могао настати и остваривати се без учинака и доприноса, смјелости, храбрости и цивилизацијских тежњи врховне власти ондашње црногорске државе. Не би могао настати и примјењивати се без иницирања израде законика од те власти, без стварања услова за његову израду, без институционално-државног обезбјеђивања његове примјене, без промјене и модернизације механизма власти у Црној Гори. Иницијативом и стварањем означених услова, тадашња црногорска врховна власт, црногорско друштво-држава, такође су чинилац стварања Општег имовинског законика и обезбјеђивања његове примјене. То је и основ да се Општи имовински законик именује и као „Црногорски имовински законик” како му се име такође даје у литератури.

Оправдано је везивање Општег имовинског законика за његовог писца. Не одговара стварном стању, међутим, да се Општи имовински законик неупоредиво више везује за личност његовог писца него за црногорско друштво — државу као његовог друштвеног творца, него за владара који га је зналачки наручио, створио услове за његову израду, усвојио га и створио услове за његову примјену.

У науци је, дакле, до сада запостављена огромна смјелост носиоца ондашње врховне власти у Црној Гори да, у просторно малој Црној Гори, у којој је народ једва знао да постоје законодавства, у којој је, у већем броју њених подручја, тек по који човјек био писмен, у земљи са врло скученим развојним потенцијалима, у сталној ратној стијешњености, са ратничким ангажовањем и напорима, преузме велики законодавни искорак, којим је Црна Гора искочила далеко испред низа других земаља, економски, духовно, цивилизацијски знатно развијенијих. Тиме су носиоци ондашње власти Црне Горе испољили и доказали своју цивилизацијску издигнутост и усмјереност на нивоу који је надрастао општу и посебну црногорску ситуацију у врло замршеној историјској ситуацији, са бројним неповољним чиниоцима.

Ова достигнућа, поготову што су остварена у врло неповољним условима и околностима, заслужују научну анализу и вредновање. Изостали су, међутим, све до сада, социјално-политичка, историјско-културна, историјско-политичка анализа и вредновање те и такве цивилизацијске издигнутости, усмјерености, смјелости, одлучности и истрајавања.

Један од облика извршавања описаних и других обавеза савремене генерације научника и стручњака је одржавање и овог скупа. Зато је он и организован.

Организатор очекује, оправдано се нада, да ће овај скуп допринијети успјешном извршењу описаних и са њима повезаних других обавеза.

РИЈЕЧ ПРЕДСЈЕДНИКА ОРГАНИЗАЦИОНОГ ОДБОРА НА ЗАВРШЕТКУ СКУПА

Научном скупу са карактером и циљем какве има овај скуп, није примјерено усвајање закључака о овом ште је расправљано на скупу, па сагласно тој спознаји, не предлажем учесницима скупа да усвоје закључке о оном што је био предмет расправе на скупу.

Предлажем само да заједнички констатујемо сљедеће:

Прво. Сазнања исказана на овом скупу, писмено и усмено, проширују, у нијансама, детаљима или више, фонд досадашњих знања о изворима и начину настанка Општег имовинског законика, његовој садржини, примјени и утицају на израду и садржину ондашњих грађанских законика Швајцарске и Јапана. Афирмирана је метода чињеничног провјеравања раније и сада исказаних судова. То је једна од одлика овог скупа, која јача препреке за будуће исказивање судова без чињеница. Тиме је, у завидној мјери, испуњен циљ организовања овог скупа.

Друго. Садржај казаног, усмено и писмено, на овом скупу, подстицај је и инспирација за нова размишљања, нова изучавања, нова истраживања. Побољшава чињеничну и научну основу за писање синтеза.

Садржај ове двије констатације даје поуздан ослонац и за оцјену да постигнути резултати оправдавају утрошак средстава за објављивање, у посебној публикацији или у часопису ЦАНУ, реферата који су поднесени на скупу.

Сваки добро завршен интелектуални посао само не шири видике, већ производи и нове обавезе. То се догодило и на овом скупу. Овај скуп, наиме, обавезује:

а) учеснике скупа да припреме за објављивање своје реферате и усмена излагања на скупу и да их, најкасније до 30. новембра 1988. године, доставе Организационом одбору скупа, и

б) Организациони одбор скупа да предузме све активности потребне да се обезбиједи објављивање резултата овог скупа у оквиру издања Црногорске академије наука и умјетности.

Прихватањем ових предлога и обавеза, научни скуп је завршен.

